

การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันจีน-สหรัฐ : การวิเคราะห์ผ่าน
กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน และยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง
Thailand's Military Posture under China-U.S. Strategic Competition: An Analysis
through Engagement Theory and the Hedging Strategy Framework

ธานี ถังทอง

อาจารย์คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Thanee Thungthong

Lecturer, Faculty of Education and Human Development, Chaiyaphum Rajabhat University

Email: thanee.tu@gmail.com

รับบทความ: 11 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ 16 มีนาคม 2569; ตอบรับบทความ: 25 มีนาคม 2569

Received: February 11, 2026; Revised: March 16, 2026; Accepted: March 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้บริบทการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชาเข้ากับบทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือด้านความมั่นคงของรัฐ การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารจากงานวิชาการ เอกสารนโยบายด้านความมั่นคง และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกา โดยใช้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ ควบคู่กับแนวคิดยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่ออธิบายพฤติกรรมเชิงนโยบายของรัฐขนาดกลางภายใต้การแข่งขันของมหาอำนาจ ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า การวางท่าทีทางทหารของไทยมิได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อการแข่งขันจีน-สหรัฐในระดับโครงสร้าง หากแต่เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างแรงกดดันระดับระบบโลกกับบริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย พฤติกรรมของไทยสะท้อนการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงผ่านการรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอย่างยืดหยุ่นและไม่ผูกมัดเชิงพันธมิตรสัญญา ในเชิงนโยบาย บทความเสนอว่าความเป็นกลางเชิงรุกและการใช้กองทัพเป็นเครื่องมือบริหารความเสี่ยง โดยเสนอนโยบายไว้ 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการกำหนดนโยบายความมั่นคงแบบเชื่อมโยงหลายระดับ เพื่อรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในฐานะรัฐขนาดกลางภายใต้บริบทการแข่งขันมหาอำนาจที่มีความไม่แน่นอนสูง

คำสำคัญ : การแข่งขันจีน-สหรัฐ; ความสัมพันธ์ทางทหาร; ทฤษฎีความเกี่ยวพัน; การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง; รัฐขนาดกลาง

Abstract

This article aims to analyze Thailand's military posture under the strategic competition between China and the United States by linking the Thailand–Cambodia conflict with the role of the Thai military as an instrument of state security. The study employs a qualitative research approach through documentary analysis of academic literature, security policy documents, and studies related to Thailand's military relations with China and the United States. The analysis is guided by Linkage Theory to explain the connections among factors at multiple levels, including the structure of the international political system, the regional level, and the national level. This framework is combined with the concept of Hedging Strategy to explain the policy behavior of middle powers under the pressures of great-power competition. The findings indicate that Thailand's military posture is not merely a response to structural competition between China and the United States but is shaped by the interaction between systemic pressures and regional security dynamics, particularly the Thailand–Cambodia conflict, which serves as an important linkage factor in determining Thailand's security priorities. Thailand's behavior reflects a hedging strategy through maintaining flexible military relations with both China and the United States without entering into rigid alliance commitments. In policy terms, the article proposes that Thailand should pursue active neutrality and utilize the military as a mechanism for strategic risk management through three policy directions: (1) developing domestic defense industries to reduce dependence on foreign arms procurement and enhance Thailand's long-term strategic autonomy; (2) promoting multilateral security cooperation through regional frameworks; and (3) strengthening strategic intelligence systems and threat assessment capabilities in order to monitor the dynamics of great-power competition and adjust national security policies accordingly. These approaches, together with the adoption of a multi-level security policy framework, are consistent with Thailand's status as a middle power and help preserve strategic flexibility amid the uncertainties of great-power competition.

Keywords: China–U.S. Strategic Competition; Military Relations; Linkage Theory; Hedging Strategy; Middle Power

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการเมืองระหว่างประเทศได้เข้าสู่ระยะของการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกา ซึ่งขยายตัวครอบคลุมทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติด้านความมั่นคงและการทหาร (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) ภูมิภาคอินโดแปซิฟิกจึงกลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่มหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต่างพยายามเสริมสร้างอิทธิพลและบทบาทของตนผ่านเครือข่าย

ความร่วมมือทางทหาร การฝึกร่วม การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการจัดวางกำลังในเชิงยุทธศาสตร์ การแข่งขันดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อดุลอำนาจในระดับโลก หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันในการกำหนดท่าทีและนโยบายด้านความมั่นคงของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Acharya, 2018; Storey, 2023)

ประเทศไทยในฐานะรัฐขนาดกลางในระบบการเมืองระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่มีได้พัฒนาไปสู่การเป็นพันธมิตรเชิงพันธมิตรอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่ดำเนินไปในลักษณะของความร่วมมือที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ซึ่งเปิดโอกาสให้ไทยสามารถรักษาสถานะเชิงยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงได้ในระดับหนึ่ง ภายใต้บริบทการแข่งขันของมหาอำนาจทั้งสอง การวางท่าทีทางทหารของไทยจึงมิได้เป็นเพียงผลจากความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นผลจากการบริหารดุลยภาพแห่งอำนาจในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและไม่แน่นอนสูง (Kuik, 2016; Kuik, 2023) ขณะเดียวกัน การพิจารณานโยบายความมั่นคงของไทยไม่อาจมองข้ามบริบทของความท้าทายในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะความขัดแย้งด้านเขตแดนและอธิปไตย จากการแข่งขันระหว่างสหรัฐและจีนในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกได้ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของการแข่งขันมหาอำนาจ เนื่องจากภูมิภาคนี้มีความสำคัญต่อเส้นทางการค้าและความมั่นคงทางทะเลของโลก ภายใต้บริบทดังกล่าวประเทศในภูมิภาคส่วนใหญ่เลือกใช้ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบ “hedging” เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับทั้งสองมหาอำนาจและลดความเสี่ยงจากการเลือกข้างอย่างชัดเจน (Storey, 2023) ประเด็นดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อบทบาทของกองทัพและการจัดวางกำลังทางทหารของไทยอย่างชัดเจน โดยสะท้อนว่ากองทัพยังคงเป็นกลไกหลักของรัฐในการป้องปราม ควบคุมสถานการณ์ และรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคง ท่ามกลางบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความเปราะบางและเชื่อมโยงกันมากขึ้น เมื่อพิจารณาความขัดแย้งไทย-กัมพูชาภายใต้บริบทของภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย จะเห็นได้ว่าประเด็นความมั่นคงในระดับภูมิภาคมิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่เชื่อมโยงกับพลวัตของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในระดับระบบโลก โดยเฉพาะการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดภูมิทัศน์ความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ISEAS – Yusof Ishak Institute, 2024) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การวางท่าทีทางทหารของไทยต้องคำนึงถึงทั้งมิติของการแข่งขันมหาอำนาจและมิติของความขัดแย้งระดับภูมิภาคควบคู่กันไป

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิชาการพบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์การแข่งขันจีน-สหรัฐในระดับโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศ หรือศึกษาความสัมพันธ์ทวิภาคีของไทยกับมหาอำนาจเป็นรายกรณี ขณะที่งานที่เชื่อมโยงการแข่งขันของมหาอำนาจกับบทบาทของกองทัพไทยในการจัดการความมั่นคงระดับภูมิภาค โดยเฉพาะกรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ความเข้าใจเชิงบูรณาการต่อการกำหนดท่าทีทางทหารของไทยภายใต้แรงกดดันจากทั้งปัจจัยระดับมหาอำนาจและระดับภูมิภาคยังไม่ชัดเจน (Storey, 2023)

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายการวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันจีน-สหรัฐ โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชาเข้ากับการวิเคราะห์บทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐในการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติ ทั้งในมิติทางทฤษฎีและเชิงนโยบาย อันจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทาง

วิชาการและสะท้อนนัยสำคัญเชิงนโยบายด้านความมั่นคงของไทยในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัย

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบการวิเคราะห์

การวิเคราะห์นโยบายความมั่นคงและการวางท่าทีทางทหารของรัฐในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัย จำเป็นต้องใช้กรอบทฤษฎีที่สามารถอธิบายความเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ทั้งระดับโครงสร้างของระบบการเมืองโลก ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ บทความนี้จะใช้ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) เป็นกรอบการวิเคราะห์หลัก และเสริมด้วยแนวคิด ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่ออธิบายพฤติกรรมด้านความมั่นคงและการทหารของประเทศไทย ภายใต้บริบทการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา

1. ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory): กรอบเชิงโครงสร้างของการวิเคราะห์

ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Politics หรือ Intermestic Politics) อธิบายว่าการเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศมีความเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลต่อกันอย่างต่อเนื่อง การกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐจึงไม่ได้เกิดจากแรงกดดันของระบบระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน เช่น โครงสร้างทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และความคิดเห็นสาธารณะ กับปัจจัยภายนอก เช่น โครงสร้างอำนาจของระบบระหว่างประเทศและความสัมพันธ์กับรัฐอื่น แนวคิดนี้จึงมองพฤติกรรมของรัฐในเวทีระหว่างประเทศว่าเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างสองระดับดังกล่าว (Smith, Hadfield, & Dunne, 2021)

ในเชิงการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐ โดยเฉพาะรัฐขนาดกลางและรัฐขนาดเล็กที่ต้องเผชิญแรงกดดันทั้งจากการเมืองภายในและโครงสร้างอำนาจในระดับภูมิภาคหรือระดับโลก การวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีความเกี่ยวพันจึงทำให้เข้าใจได้ว่าการตัดสินใจด้านความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศของรัฐเป็นผลจากการประสานผลประโยชน์และข้อจำกัดจากทั้งปัจจัยภายในประเทศและพลวัตของระบบระหว่างประเทศพร้อมกัน (Smith, Hadfield, & Dunne, 2021)

ในมิติด้านความมั่นคง ทฤษฎีความเกี่ยวพันเน้นว่าการตัดสินใจด้านการทหารของรัฐถูกหล่อหลอมจากการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศ บริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค และเงื่อนไขเฉพาะของรัฐชาติ การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาจึงสามารถถูกมองว่าเป็นปัจจัยภายนอกในระดับโครงสร้างของระบบโลกที่กำหนดกรอบและข้อจำกัดของทางเลือกเชิงนโยบายของรัฐขนาดกลางในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) อย่างไรก็ตาม ผลของการแข่งขันดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดและแปรเปลี่ยนผ่านบริบทเฉพาะของแต่ละรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยระดับภูมิภาคและระดับรัฐชาติภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน

2. ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy): การตอบสนองเชิงพฤติกรรมของรัฐขนาดกลาง

แนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) โดย Cheng-Chwee Kuik นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและความมั่นคงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อธิบายว่ารัฐมิได้เลือกข้างอย่างชัดเจนระหว่างมหาอำนาจ หากแต่ดำเนินนโยบายที่ผสมผสานระหว่างความร่วมมือและการถ่วงดุล เพื่อกระจายความเสี่ยงและรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ (Kuik, 2016; Kuik, 2023) ในบริบทเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีความไม่แน่นอนสูง และการแข่งขันของมหาอำนาจที่ยังไม่ชัดเจนในระยะยาว ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) สามารถถูกตีความว่าเป็นผลลัพธ์ของการเชื่อมโยงระหว่างแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจกับบริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค สำหรับประเทศไทย การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาในลักษณะที่ไม่ผูกมัดเชิงพันธมิตรสัญญาอย่างเต็มรูปแบบ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป

จากประเด็นความขัดแย้งไทย-กัมพูชายังมีบทบาทสำคัญในการเสริมแรงพฤติกรรมการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทย เนื่องจากการดำรงอยู่ของความขัดแย้งระดับการทำสงครามทางทหารโดยใช้กำลังอาวุธ ทำให้ไทยจำเป็นต้องรักษาศักยภาพทางทหารและความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับมหาอำนาจทั้งสอง อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วในระดับภูมิภาค การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ในมิติทางทหารจึงไม่ใช่เพียงยุทธศาสตร์เชิงนโยบายต่างประเทศ หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการจัดการความเสี่ยงด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลาง

ยุทธศาสตร์ Hedging ของประเทศไทย ภายใต้แรงกดดันเชิงโครงสร้างหลายระดับ โดยเริ่มจาก ระดับโครงสร้างของระบบโลก (Global Structure) ซึ่งการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดแรงกดดันต่อประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี แรงกดดันดังกล่าวส่งผลต่อระดับภูมิภาค (Regional Level) คือสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีทั้งข้อพิพาทดินแดน อิทธิพลของมหาอำนาจ และความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ ระดับรัฐชาติ (Nation-State Level) ผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายความมั่นคงของไทยที่เกี่ยวข้องกับเสถียรภาพทางการเมือง บทบาทของกองทัพ และเศรษฐกิจ ผลลัพธ์คือ ยุทธศาสตร์ Hedging ของไทย (Result/Output) ที่ผสมผสานการรักษาความสัมพันธ์หลายฝ่าย (Binding) การถ่วงดุลอำนาจ (Balancing) และการไม่เลือกข้างอย่างชัดเจน (Non-alignment) แม้ว่าเราจะเผชิญข้อจำกัดจากแรงกดดันให้เลือกข้างและวิกฤตความมั่นคงในภูมิภาค

3. บริบทการแข่งขันจีน-สหรัฐกับความมั่นคงในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก

การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาคอินโดแปซิฟิกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยการแข่งขันดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางเศรษฐกิจหรือการทูต แต่ขยายตัวอย่างชัดเจนในมิติด้านความมั่นคงและการทหาร ผ่านการจัดวางกำลังการพัฒนาเทคโนโลยีทางทหาร และการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านความมั่นคงกับพันธมิตรและหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019) ส่งผลให้ภูมิภาคอินโดแปซิฟิกมีความตึงเครียดเชิงยุทธศาสตร์เพิ่มสูงขึ้น และกระทบต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากมุมมองเชิงโครงสร้าง ความมั่นคงของรัฐในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังทหารเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมการแข่งขันเชิงอิทธิพลในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ การทูต เทคโนโลยี และความร่วมมือด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกที่กำลังเผชิญการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน สหรัฐอเมริกายังคงพยายามรักษาบทบาทผู้นำด้านความมั่นคงผ่านการเสริมสร้างพันธมิตรทางทหารและกลไกความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศในภูมิภาค ขณะที่จีนได้ขยาย

อิทธิพลผ่านการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจ การทูต และความร่วมมือด้านความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางทหาร แต่เป็นการแข่งขันเพื่อสร้างอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์ในหลายมิติของอำนาจรัฐ (Storey, 2023) พลวัตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันจีน-สหรัฐมีลักษณะเป็นการแข่งขันระยะยาวที่ยังไม่พัฒนาไปสู่การเผชิญหน้าโดยตรงอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่เป็นการแข่งขันเชิงอิทธิพลที่ดำเนินไปในหลายมิติพร้อมกัน สภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เช่นนี้ทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องเผชิญกับแรงกดดันในการปรับตัวด้านนโยบายความมั่นคง โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับกองทัพและความร่วมมือทางทหารกับมหาอำนาจ (Acharya, 2018) ในบริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาส่งผลต่อแต่ละรัฐแตกต่างกันไปตามบริบททางภูมิรัฐศาสตร์และความท้าทายด้านความมั่นคงเฉพาะของแต่ละประเทศ ภายใต้กรอบ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) การแข่งขันของมหาอำนาจจึงเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับปัจจัยระดับภูมิภาค เช่น ความขัดแย้งชายแดนและบทบาทของกองทัพ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐในภูมิภาค สำหรับประเทศไทย การแข่งขันจีน-สหรัฐในอินโดแปซิฟิกมีผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามและการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคง ทำให้ไทยต้องรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งสองมหาอำนาจควบคู่กันไป ขณะเดียวกัน ความขัดแย้งไทย-กัมพูชายังสะท้อนความเปราะบางด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคและความจำเป็นในการคงศักยภาพการป้องปรามของรัฐ บริบทดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมการวางท่าทีทางทหารของไทย ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกาในลำดับต่อไป

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะในภูมิภาคอินโดแปซิฟิกซึ่งกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการแข่งขันด้านความมั่นคงและอำนาจเชิงยุทธศาสตร์ สหรัฐอเมริกาได้ผลักดันยุทธศาสตร์ Indo-Pacific Strategy เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายพันธมิตรและความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาค ขณะที่จีนได้เสนอแนวคิด Global Security Initiative (GSI) เพื่อส่งเสริมกรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงที่เน้นหลักอธิปไตยของรัฐและความร่วมมือแบบพหุภาคี การพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เช่น การจัดตั้งความร่วมมือ AUKUS และการเสริมบทบาทของกลไก Quadrilateral Security Dialogue (QUAD) สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มข้นของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก ซึ่งส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย ต้องเผชิญกับแรงกดดันเชิงโครงสร้างจากการแข่งขันของมหาอำนาจมากขึ้น (Bisley, 2020)

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยในบริบทการแข่งขันมหาอำนาจ

ภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์จีน-สหรัฐ ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับทั้งสองมหาอำนาจสะท้อนนโยบายความมั่นคงที่ยืดหยุ่นและหลีกเลี่ยงการผูกมัดเชิงพันธมิตรสัญญาอย่างเต็มรูปแบบ การวิเคราะห์จึงพิจารณามิติความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ บทบาทของกองทัพ และนโยบายเชิงนโยบาย ภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบสามชั้นของบทความนี้

4.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับจีน

ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับจีนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาทวีความเข้มข้นมากขึ้น ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการฝึกซ้อม การแลกเปลี่ยนทางการทหาร และการจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ในลักษณะที่ไม่ผูกพันเชิงพันธมิตร เช่น การจัดซื้ออาวุธหรืออุปกรณ์ทางการทหารจะเป็นแบบรัฐต่อรัฐ

(government-to-government procurement) มากกว่าการพัฒนาไปสู่พันธกรณีด้านความมั่นคงร่วมกัน การจัดหาอาวุธดังกล่าวจึงไม่ได้มาพร้อมกับข้อตกลงด้านการป้องกันร่วม การจัดตั้งฐานทัพ หรือข้อผูกพันทางยุทธศาสตร์ที่กำหนดให้ไทยต้องสนับสนุนจีนในกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ทางทหารไทย-จีนจึงมีลักษณะเป็นความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์แบบยืดหยุ่น ซึ่งเอื้อต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารของไทยโดยไม่ก่อให้เกิดข้อผูกมัดทางการเมืองหรือความมั่นคงในระยะยาว (Storey, 2023)

ภายใต้กรอบ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับจีนสามารถอธิบายได้ว่าเป็นผลจากทั้งแรงกดดันเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศที่จีนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก และบริบทเฉพาะของไทยในระดับรัฐชาติ โดยเฉพาะความต้องการกระจายแหล่งที่มาของยุทธโปกรณ์และการฝึกทางทหารเพื่อลดการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายเดียว (Acharya, 2018) ในเชิงพฤติกรรม ความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนยุทธศาสตร์ การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) เนื่องจากไทยมิได้มุ่งสร้างพันธมิตรเชิงพันธมิตรสัญญา กับจีน แต่ใช้ความร่วมมือทางทหารเป็นเครื่องมือในการเพิ่มทางเลือกเชิงนโยบายและเสริมอำนาจต่อรองท่ามกลางการแข่งขันของมหาอำนาจ (Kuik, 2023) ทั้งนี้ ความร่วมมือด้านการฝึกซ้อมและยุทธโปกรณ์ยังช่วยเสริมขีดความสามารถของกองทัพไทยในการรับมือความท้าทายด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค รวมถึงสถานการณ์ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ในอีกด้านหนึ่ง จีนยังมีความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับกัมพูชา ทั้งในด้านความร่วมมือทางทหาร การสนับสนุนยุทธโปกรณ์ และการฝึกซ้อมระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศ ซึ่งทำให้บทบาทของจีนในบริบทความมั่นคงของภูมิภาคมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม ไทยยังคงต้องบริหารความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่ากำลังโน้มเอียงไปสู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในบริบทการแข่งขันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีรากฐานที่ยาวนานและมีลักษณะเชิงสถาบันที่เข้มแข็งกว่าความสัมพันธ์กับจีน โดยเฉพาะในมิติของการฝึกซ้อม การแลกเปลี่ยนทางทหาร และความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์ในกรอบความมั่นคงภูมิภาค ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกายังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะหุ้นส่วนด้านความมั่นคงของไทย แม้ในบริบทที่การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์กับจีนทวีความเข้มข้นขึ้น (Ikenberry, 2020)

ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ความสัมพันธ์ทางทหารไทย-สหรัฐสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศกับบริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยสหรัฐอเมริกายังคงถูกมองว่าเป็นผู้มีบทบาทหลักในการรักษาสมดุลอำนาจและเสถียรภาพในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก การดำรงอยู่ของความร่วมมือทางทหารกับสหรัฐจึงช่วยเสริมศักยภาพการป้องกันของไทย และสร้างหลักประกันเชิงยุทธศาสตร์ในสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอนสูง (Medeiros, 2019) ในเชิงพฤติกรรม ความสัมพันธ์ทางทหารกับสหรัฐอเมริกาก็เป็นอีกมิติหนึ่งของยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทย แม้ไทยจะมีความร่วมมือเชิงลึกกับสหรัฐในหลายด้าน แต่ก็หลีกเลี่ยงการยกระดับความสัมพันธ์ไปสู่การผูกมัดเชิงพันธมิตรสัญญาที่อาจจำกัดอิสระเชิงนโยบายของตน การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับสหรัฐจึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการถ่วงดุลเชิงยุทธศาสตร์ควบคู่กับความร่วมมือกับจีน ซึ่งช่วยให้ไทยสามารถรักษาความยืดหยุ่นและเพิ่มอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ (Kuik, 2016) ในมิติด้านนโยบาย ความสัมพันธ์ทางทหารไทย-สหรัฐมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพไทย ทั้งในด้าน

การฝึก การวางแผน และการประสานงานเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพของไทยในการรับมือสถานการณ์ความตึงเครียดตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างสถานการณ์ความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม แม้สหรัฐจะมีความร่วมมือทางทหารกับไทยอย่างใกล้ชิดผ่านกิจกรรมฝึกร่วมและความช่วยเหลือด้านความมั่นคง แต่สหรัฐก็พยายามรักษาความสัมพันธ์กับกัมพูชาในบางระดับเช่นกัน ส่งผลให้ไทยต้องบริหารความสัมพันธ์กับสหรัฐอย่างรอบคอบ เพื่อรักษาสสมดุลเชิงยุทธศาสตร์และหลีกเลี่ยงการถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการแข่งขันเชิงเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาค

ความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกาสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมแบบการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของรัฐขนาดกลาง ซึ่งถูกหล่อหลอมจากแรงกดดันในระดับโครงสร้างของระบบโลกและบริบทด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคโดยความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับจีนและสหรัฐอเมริกา ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ดังตัวอย่างในบางมิติและบางประเด็นดังตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบตัวอย่างความร่วมมือทางทหารไทย-สหรัฐ และ ไทย-จีน

มิติความร่วมมือ	ไทย-สหรัฐอเมริกา	ไทย-จีน
การฝึกร่วมทางทหาร	การฝึก Cobra Gold และการฝึกร่วมภายใต้กรอบความร่วมมือด้านความมั่นคงกับพันธมิตร	การฝึก Falcon Strike และการฝึกร่วมระหว่างกองทัพไทย-จีน
ความร่วมมือด้านยุทธโศปกรณ์	ความร่วมมือด้านการฝึก การศึกษา และการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีทางทหาร	การจัดซื้อยุทธโศปกรณ์ เช่น รถถัง VT-4 และโครงการเรือดำน้ำ
ข้อจำกัดของความร่วมมือ	ข้อจำกัดบางประการภายใต้กฎหมาย Leahy Law ซึ่งมีผลต่อความร่วมมือทางทหาร	ความล่าช้าของโครงการจัดหาอาวุธบางประเภท เช่น โครงการเรือดำน้ำ
ลักษณะความสัมพันธ์	ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่มีมาอย่างยาวนาน	ความร่วมมือทางทหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

เมื่อพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาและจีน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินนโยบายแบบการวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ความร่วมมือกับทั้งสองมหาอำนาจต่างก็มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ข้อจำกัดของความร่วมมือทางทหารกับสหรัฐอเมริกภายใต้กฎหมาย Leahy Law ซึ่งส่งผลต่อการฝึกและความร่วมมือทางทหารบางรูปแบบ ขณะที่ความร่วมมือด้านยุทธโศปกรณ์กับจีนก็เผชิญกับปัญหาความล่าช้าของโครงการจัดหาอาวุธบางประเภท เช่น โครงการเรือดำน้ำของกองทัพเรือไทย ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายแบบการวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงของประเทศไทยต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงนโยบายในทางปฏิบัติ (Kuik, 2008)

ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในบริบทการแข่งขันของมหาอำนาจ

ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในประเด็นเขตแดนและอธิปไตย แม้ไม่พัฒนาไปสู่สงครามเต็มรูปแบบ แต่ยังคงมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายความมั่นคงและการวางท่าทีทางทหารของไทย ภายใต้บริบทการ

แข่งขันเชิงยุทธศาสตร์จีน-สหรัฐ ความขัดแย้งดังกล่าวจึงมิใช่เพียงประเด็นทวิภาคี หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของพลวัตความมั่นคงที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

1. ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในฐานะปัจจัยเชื่อมโยงเชิงโครงสร้าง

ภายใต้กรอบทฤษฎีความเกี่ยวพัน ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาสามารถถูกมองว่าเป็นปัจจัยในระดับภูมิภาคที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจเข้ากับการกำหนดนโยบายความมั่นคงของประเทศไทย กล่าวคือ เมื่อเกิดความตึงเครียดตามแนวชายแดน ไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทและอิทธิพลของมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกาและจีน ในการกำหนดนโยบายความมั่นคงของตน ทำให้การตัดสินใจด้านความมั่นคงไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในภูมิภาคเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจในระดับระหว่างประเทศด้วย ความขัดแย้งด้านเขตแดนมีลักษณะเป็นภัยคุกคามแบบดั้งเดิมที่ส่งผลโดยตรงต่อการจัดวางกำลังการวางแผนทางทหาร และบทบาทของกองทัพในเชิงการป้องกัน (Storey, 2011) ความร่วมมือทางทหารระหว่างกัมพูชาและจีนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการพัฒนา ฐานทัพเรือเรียม (Ream Naval Base) ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญต่อสมดุลความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานศึกษาของ Bradford (2022) ชี้ว่า จีนมีแนวโน้มได้รับ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางทหารในกัมพูชา เช่น ฐานทัพเรือเรียมและโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ซึ่งอาจเอื้อให้จีนสามารถเพิ่มการปรากฏตัวทางทหารในภูมิภาคได้

ในส่วนความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างกัมพูชาและสหรัฐจากงานศึกษาของ Doung, Kang, และ Kim (2022) พบว่ามีแนวโน้มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงทศวรรษ 2010 ผ่านความร่วมมือด้านการฝึก การเยือนท่าเรือ และการฝึกซ้อมทางทหารร่วมกัน เช่น การฝึก Angkor Sentinel และ Cooperation Afloat Readiness and Training (CARAT) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของกองทัพกัมพูชาและเพิ่มความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสองประเทศ

เมื่อพิจารณาความขัดแย้งดังกล่าวภายใต้บริบทการแข่งขันจีน-สหรัฐ จะเห็นได้ว่าพลวัตในระดับระบบโลกมีผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามและการประเมินทางเลือกเชิงนโยบายของรัฐในระดับภูมิภาค มหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต่างมีบทบาทและอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลโดยอ้อมต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงของประเทศในภูมิภาค รวมถึงการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐเพื่อนบ้านอย่างไทยและกัมพูชา (Ikenberry, 2020; Medeiros, 2019)

2. ความขัดแย้งไทย-กัมพูชากับยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทย

จากมุมมองเชิงพฤติกรรม ความขัดแย้งไทย-กัมพูชามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ของไทยในมิติด้านความมั่นคง การดำรงอยู่ของภัยคุกคามระดับต่ำแต่ต่อเนื่องทำให้ไทยไม่สามารถลดบทบาททางทหารหรือจำกัดความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้อย่างสิ้นเชิง ภายใต้กรอบแนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) การรักษาความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาก็เป็นกลไกในการกระจายความเสี่ยงและเพิ่มความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ (Kuik, 2016) ในบริบทนี้ ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้ไทยต้องรักษาศักยภาพด้านการป้องกันและความพร้อมทางทหารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจด้านการจัดหาอาวุธ การฝึกซ้อม และการพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพ การดำเนินนโยบายดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงเชิงยุทธศาสตร์ มากกว่าการเตรียมการเพื่อเผชิญหน้าทางทหารอย่างเปิดเผย

3. นโยบายของนโยบายของความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในบริบทการแข่งขันมหาอำนาจ

การวิเคราะห์ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาภายใต้บริบทการแข่งขันจีน-สหรัฐชี้ให้เห็นถึงนโยบายที่สำคัญหลายประการ ประการแรก ความขัดแย้งระดับภูมิภาคยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย แม้ในบริบทที่การแข่งขันของมหาอำนาจเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างหลักประการที่สอง บทบาทของกองทัพในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐยังคงมีความจำเป็นต่อการรักษาเสถียรภาพและความน่าเชื่อถือด้านการป้องปราม ประการสุดท้าย การดำเนินนโยบายความมั่นคงของไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงระหว่างการแข่งขันของมหาอำนาจกับความขัดแย้งระดับภูมิภาคอย่างรอบด้าน การรักษาความเป็นกลางเชิงรุกและการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ในมิติทางทหารจึงเป็นทางเลือกเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับสถานะของไทยในฐานะรัฐขนาดกลาง และช่วยลดความเสี่ยงจากการถูกดึงเข้าสู่การแข่งขันเชิงเผชิญหน้าในระดับมหาอำนาจ ขณะเดียวกันยังคงรักษาศักยภาพในการจัดการความท้าทายด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผลและนโยบาย

ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา มิได้เป็นเพียงการตอบสนองต่อแรงกดดันจากมหาอำนาจเท่านั้น หากแต่เป็นผลจากการเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับตามกรอบ Linkage Theory และแนวคิดการวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) โดยการแข่งขันจีน-สหรัฐทำหน้าที่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดกรอบทางเลือกเชิงนโยบายของไทย ขณะที่ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาทำหน้าที่เป็นตัวแปรเชื่อมโยงที่ทำให้แรงกดดันจากระดับมหาอำนาจแปรเปลี่ยนเป็นโจทย์ด้านความมั่นคงในระดับภูมิภาคที่ไทยต้องจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเทศไทยจึงมิได้เป็นเพียงผู้รับผลกระทบจากการแข่งขันของมหาอำนาจ หากแต่ต้องใช้เครื่องมือด้านความมั่นคงและบทบาทของกองทัพในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติและเสริมอำนาจต่อรองของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ (Acharya, 2018)

จากผลการวิเคราะห์ สามารถสรุปนโยบายสำคัญได้สองประการ ประการแรก นโยบายความมั่นคงของไทยมีแนวโน้มยึดหลัก ความเป็นกลางเชิงรุก (active neutrality) โดยดำเนินความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ เปิดพื้นที่ทางเลือกเชิงนโยบาย และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพามหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประการที่สอง การกำหนดนโยบายความมั่นคงของไทยมีลักษณะ การเชื่อมโยงหลายระดับ ระหว่างปัจจัยในระดับโครงสร้างของระบบการเมืองโลก ระดับภูมิภาค และระดับรัฐชาติ ซึ่งทำให้นโยบายของไทยเป็นผลจากการประสานและถ่วงดุลระหว่างปัจจัยหลายมิติ อันเอื้อต่อการรักษาความยืดหยุ่นและความต่อเนื่องของนโยบายความมั่นคงในระยะยาว

ดังนั้นแล้วการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงของประเทศไทยภายใต้การแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกามีลักษณะของ ยุทธศาสตร์การวางตัวถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) ซึ่งมุ่งรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์และหลีกเลี่ยงการเลือกข้างมหาอำนาจ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น บทความนี้เสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายที่สำคัญสามประการประการแรก ประเทศไทยควรส่งเสริม การพัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ การพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีทางทหารและอุตสาหกรรมป้องกันประเทศจะช่วยเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะ

ยาว ประการที่สอง ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับ กลไกความร่วมมือพหุภาคีด้านความมั่นคง โดยเฉพาะกรอบความร่วมมือด้านกลาโหมอาเซียน เช่น ADMM-Plus ซึ่งสามารถช่วยลดแรงกดดันจากการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ และส่งเสริมบทบาทของอาเซียนในการรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาค ประการที่สาม ประเทศไทยควรพัฒนา ระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคามในระดับภูมิภาค เพื่อให้สามารถติดตามพลวัตของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบข่าวกรองดังกล่าวจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถปรับท่าทีด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ทางทหารได้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และวิเคราะห์การวางท่าทีความสัมพันธ์ทางทหารของประเทศไทยภายใต้บริบทการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา โดยเชื่อมโยงกรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชาเข้ากับบทบาทของกองทัพไทยในฐานะเครื่องมือสำคัญของรัฐในการจัดการความมั่นคง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายความมั่นคงของไทยเป็นผลจากการเชื่อมโยงของปัจจัยในหลายระดับ ตั้งแต่โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศ บริบทความมั่นคงในระดับภูมิภาค ไปจนถึงเงื่อนไขเฉพาะของชาติ

การใช้กรอบการวิเคราะห์แบบสามชั้น ได้แก่ ทฤษฎีความเกี่ยวพัน ยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (hedging strategy) และแนวคิดรัฐขนาดกลาง ช่วยให้สามารถอธิบายพฤติกรรมของไทยได้อย่างเป็นระบบและหลีกเลี่ยงการอธิบายแบบเส้นตรงที่มองว่าการแข่งขันของมหาอำนาจเป็นปัจจัยกำหนดทุกสิ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว บทความนี้จึงมีส่วนช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการในการศึกษานโยบายความมั่นคงของรัฐขนาดกลางในบริบทการแข่งขันของมหาอำนาจ โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในเชิงนโยบายข้อเสนอแนะ ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น ADMM-Plus เพื่อช่วยลดแรงกดดันจากการแข่งขันของมหาอำนาจและเสริมบทบาทของอาเซียนในการรักษาเสถียรภาพภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบของบทความจึงชี้ให้เห็นว่า การรักษาความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ การใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง และการดำเนินนโยบายความเป็นกลางเชิงรุก เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับสถานะและบริบทด้านความมั่นคงของไทยในระยะยาว การทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการแข่งขันของมหาอำนาจกับความขัดแย้งระดับภูมิภาคจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายด้านความมั่นคงของไทยควรให้ความสำคัญ เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายด้านความมั่นคงในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้ใหม่จากบทความ

บทความนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในการอธิบายพฤติกรรมด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลางภายใต้การแข่งขันของมหาอำนาจ ผ่านการบูรณาการทฤษฎีความเกี่ยวพัน

(Linkage Theory) กับแนวคิดยุทธศาสตร์การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยง (Hedging Strategy) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่อธิบายทั้งมิติของโครงสร้างและพฤติกรรมเชิงนโยบายได้พร้อมกัน ขณะที่งานศึกษาที่ผ่านมามักมุ่งอธิบายการแข่งขันจีน-สหรัฐฯในระดับโครงสร้าง หรือวิเคราะห์พฤติกรรมของรัฐขนาดกลางผ่านแนวคิด hedging เพียงลำพัง บทความนี้จึงเสนอว่าการทำความเข้าใจการวางท่าทีทางทหารของไทย จำเป็นต้องพิจารณากระบวนการถ่ายทอดแรงกดดันจากระบบโลกสู่ระดับภูมิภาคและระดับรัฐชาติควบคู่กับการตอบสนองเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐ นอกจากนี้ บทความยังเสนอแนวคิดใหม่โดยมองความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในฐานะ “ตัวแปรเชื่อมโยง” ที่ทำให้การแข่งขันจีน-สหรัฐฯถูกแปลงเป็นโจทย์ด้านความมั่นคงของไทย อย่างเป็นรูปธรรม แทนที่จะมองเป็นเพียงประเด็นทวิภาคีในระดับภูมิภาค ความขัดแย้งระดับต่ำแต่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องจึงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดลำดับความสำคัญด้านความมั่นคงของไทย และทำหน้าที่เชื่อมโยงแรงกดดันจากมหาอำนาจกับการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐ แนวคิดนี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมที่มักแยกการวิเคราะห์การแข่งขันมหาอำนาจออกจากบริบทความมั่นคงระดับภูมิภาค อีกประการหนึ่ง บทความได้ขยายความเข้าใจแนวคิด “ความเป็นกลางเชิงรุก” ในมิติทางทหารของรัฐขนาดกลาง โดยเสนอว่าความเป็นกลางของไทยมิได้หมายถึงการวางตัวแบบไม่เคลื่อนไหว หากแต่เป็นการดำเนินยุทธศาสตร์ที่ใช้ความสัมพันธ์ทางทหารกับทั้งจีนและสหรัฐฯเป็นเครื่องมือเพิ่มทางเลือกเชิงนโยบาย กระจายความเสี่ยง และรักษาอิสระเชิงยุทธศาสตร์ ภายใต้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่มีความไม่แน่นอนสูง การวางตัวแบบถ่วงดุลเชิงป้องกันความเสี่ยงจึงไม่ใช่เพียงการหลีกเลี่ยงการเลือกข้าง หากแต่เป็นกลไกเชิงสถาบันในการบริหารความเสี่ยงด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลาง และที่สำคัญให้ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไว้ 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาการจัดหาอาวุธจากต่างประเทศ และเสริมสร้างความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์ของไทยในระยะยาว 2) ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบพหุภาคี โดยใช้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค 3) พัฒนาระบบข่าวกรองเชิงยุทธศาสตร์และการประเมินภัยคุกคาม เพื่อให้ไทยสามารถติดตามพลวัตการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจและปรับนโยบายความมั่นคงได้อย่างเหมาะสม

ในภาพรวม บทความนี้ช่วยยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของกองทัพไทยจากมิติการป้องกันอธิปไตยแบบดั้งเดิมไปสู่การเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์หลายมิติ ทั้งในด้านการสร้างความน่าเชื่อถือด้านการป้องปราม การเสริมอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ และการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจในภูมิภาค องค์ความรู้ดังกล่าวไม่เพียงช่วยอธิบายกรณีของประเทศไทยเท่านั้น หากยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมด้านความมั่นคงของรัฐขนาดกลางอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอินโดแปซิฟิกได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Acharya, A. (2018). *The end of American world order* (2nd ed.). Polity Press.
- Bisley, N. (2020). Contest for the Indo-Pacific: Why China won't map the future. *International Affairs*, 96(6), 1513–1531. <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa149>.
- Bradford, J. F. (2022, February 16). Chinese military basing in Cambodia: Why be so up in arms? *RSIS Commentary* (No. 008/2022). S. Rajaratnam School of International Studies, Nanyang Technological University. <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2022/02/IP22008.pdf>.

- Doung, C., Kang, W., & Kim, J. (2022). Cambodia's foreign policy choice during 2010–2020: From strategic hedging to bandwagoning. *The Korean Journal of International Studies*, 20(1), 55–88. <https://doi.org/10.14731/kjis.2022.04.20.1.55>.
- Ikenberry, G. J. (2020). The next liberal order. *Foreign Affairs*, 99(4), 133–142.
- ISEAS – Yusof Ishak Institute. (2024). *The state of Southeast Asia: 2024 survey report*. ISEAS Publishing.
- Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159–185. <https://doi.org/10.1355/CS30-2A>.
- Kuik, C.-C. (2016). How do weaker states hedge? Unpacking ASEAN states' alignment behavior towards China. *Journal of Contemporary China*, 25(100), 500–514. <https://doi.org/10.1080/10670564.2015.1132714>.
- Kuik, C.-C. (2023). Shades of grey: Riskification and hedging in the Indo-Pacific. *The Pacific Review*, 36(6), 1181–1214. <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2110608>.
- Medeiros, E. S. (2019). The changing fundamentals of U.S.–China relations. *The Washington Quarterly*, 42(3), 93–119. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1666355>.
- Smith, S., Hadfield, A., & Dunne, T. (2021). *Foreign policy: Theories, actors, cases* (4th ed.). Oxford University Press.
- Storey, I. (2023). Southeast Asia and the major power competition in the Indo-Pacific. *Contemporary Southeast Asia*, 45(1), 1–24. <https://doi.org/10.1355/cs45-1a>.